

سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره؛ از چاله‌ها تا چاه‌ها

برای حال خوب حرفه چه باید کرد؟

دکتر حمید پورشریفی

رئیس انجمن روان‌شناسی سلامت ایران

نایب‌رئیس انجمن روان‌شناسی ایران

۷ فروردین ۱۴۰۲

  @DrPoursharifi

 www.poursharifi.ir

سخن آغازین

- هدف نوشته حاضر آگاه‌سازی و ایجاد نگرانی سالم و کارساز است. لازم است از حساسیت امور آگاهی داشته و به‌واسطه این آگاهی‌ها برای بهبود حال حرفه، در حد توان شمعی روشن کنیم.
- اگرچه رشته و حرفه روان‌شناسی طی سال‌های گذشته در میهن عزیزمان منشاء آثار ارزنده‌ای بوده و از مقبولیت در خور توجهی برخوردار بوده است، اما متأسفانه طی همین سال‌ها، سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره به‌عنوان سازمان حرفه‌ای روان‌شناسان، روند نگران‌کننده‌ای داشته است و حال آن، هر روز بدتر از دیروز شده است. از چند سال قبل، این سازمان دوران چاله‌ها را تجربه کرده بود و این اواخر متأسفانه وارد عصر چاه‌ها شده است؛ امری که اگر اقدام فوری توسط همه آحاد حرفه صورت نپذیرد، با آسیب‌های ماندگاری مواجه خواهیم شد. امیدوارم در سایه همت جمعی، دوباره درخت سازمان جان بگیرد و از رسیدن روز تلخی پیشگیری شود که در آن نبودن سازمانی را آرزو کنیم که بیست سال قبل با سعی و تلاش شخصیت‌های حقیقی و حقوقی، همچون انجمن روان‌شناسی ایران، پا به عرصه حرفه نهاده و هویت مستقلی را برای روان‌شناسان کشور رقم زده است.

چالۀ اول: عدم نظارت و آسیب‌های مالی

- قدرت آسیب می‌آورد، به‌ویژه زمانی که در یک سازمان، ارکان استقرار نیافته و سازمان از ابزارهای نظارتی خود استفاده نکند. تا دوره چهارم، رئیس سازمان، در عین حال رئیس شورای مرکزی بود، قدرت یکجا جمع شده بود؛ رکن مجمع عمومی برگزار نشده بود و رکن بازرسان، وضعیت سازمان را به اطلاع اعضای سازمان نرسانده بود. در ابتدای دوره چهارم، پرسش‌هایی توسط هیات بازرسان، در خصوص آسیب‌های مالی منسوب به مدیریت دوره سوم، نظیر اختصاص بودجه سازمان به «خرید باغ رستوران در جاده چالوس» مطرح شد. رئیس باقیمانده از دوره سوم، به‌جای پاسخ‌گو بودن در مقابل بازرسان و اعضای سازمان، با پول سازمان، شکایتی را علیه بازرسان و چند نفر از دلسوزان حرفه در دادگاه مطرح نمود. اگرچه متشاکیان تبرئه شدند و تداوم پیگیری‌ها چند سال بعد به برگزاری مجمع عمومی منجر

شد و در مقابله با چالۀ آسیب قدرت تلاش‌های ارزنده‌ای انجام گرفت، اما در فرایند احیای سازمان، چالش‌هایی نظیر ضعف‌هایی در قانون سازمان مشاهده شد که روند مقابله با آسیب قدرت را با دشواری مواجه می‌ساخت.

چاه اول: اصلاحیه قانون و سیاسی کردن سازمان

- ضعف‌های قانون سازمان آشکار است، اما اینکه تجدیدنظر در قانون تشکیل سازمان نظام کی و چگونه انجام شود نقش مهمی در آینده حرفه دارد. در حالی که دلسوزان سازمان در خصوص مناسب بودن زمان طرح اصلاح قانون سازمان تردیدهایی داشتند، اخیراً اصلاحیه‌ای برای قانون سازمان، گویا توسط انجمن مشاوره ایران یا رئیس آن در اختیار مجلس قرار گرفته است. اگر ضعف‌های قانون سازمان یک چاله بود، اصلاحیه پیشنهادی که گویا همچنان در کمیسیون‌هایی از مجلس مورد بررسی قرار می‌گیرد برای حرفه یک چاه محسوب می‌شود. چرا که اهداف و وظایف ذکر شده در اصلاحیه، بیشتر حاوی اهداف سیاسی و حاکمیتی است تا اهداف صنفی و حرفه‌ای؛ به‌عنوان مثال یکی از اهداف ذکر شده عبارتند از «همراهی با مراجع ذیصلاح در مقابله و خنثی سازی عملیات روانی ... دشمنان علیه هویت و مبانی فکری ایرانیان».
- هر اقدامی برای تبدیل شدن یک سازمان صنفی و حرفه‌ای به یک سازمان حاکمیتی و سیاسی، آسیب‌های جدی را متوجه حرفه خواهد کرد. البته پاسخگو بودن سازمان صنفی در خصوص مسائل اجتماعی کشور امر دیگری است. اگر حساسیت امر را در نیابیم و قانون سازمان با متنی آسیب‌زا اصلاح شود، با چاهی مواجه خواهیم شد که خلاصی از آن به‌راحتی مقدور نخواهد شد.

چالۀ دوم: آسیب‌های اداری، به‌ویژه در صدور پروانه

- مشکلات در فرایند صدور پروانه، از چالش‌های جدی و دیرینه سازمان نظام است. در دوره سوم، معاونتی تحت عنوان «نظارت حرفه‌ای و امور کمیسیون‌ها» پدید آمد؛ معاونتی که انتظار می‌رفت بررسی صلاحیت تخصصی متقاضیان پروانه تخصصی را به روندی علمی و مطابق استانداردهای جهانی تبدیل نماید، اما بیشتر به یک قدرت و امکان رانت تبدیل شد؛ به‌گونه‌ای که در انتهای سال ۱۳۹۳، در شورای مرکزی استیضاح معاون وقت «نظارت حرفه‌ای و امور کمیسیون‌ها» کلید خورد.
- در دوره چهارم که معاون وقت «نظارت حرفه‌ای و امور کمیسیون‌ها» به‌عنوان چهارمین رئیس سازمان شروع به کار کرد، انتظار می‌رفت با بهره‌گیری مناسب از آیین‌نامه‌های وضع شده در دوره سوم و دیگر تمهیدات، ضمن حفظ استانداردها، از طولانی بودن صف متقاضیان پروانه کاسته شود. نه تنها این انتظارات محقق نشد، بلکه دوام آسیب‌های اداری و نداشتن عزم مسئولان سازمان برای برگزاری مجمع عمومی، بازهم نقدهایی را از طرف دلسوزان حرفه متوجه مسئولان سازمان کرد و این بار نیز، مسئولان سازمان به‌جای پاسخدهی مسئولانه به این نقدها، با پول اعضای سازمان، شکایت‌هایی را علیه آنها تسلیم دادگاه کردند. در هر حال، آسیب‌های علمی و اداری در فرایند صدور پروانه، چالۀ دیگری را در مسیر تحقق اهداف سازمان پدید آورد و برای مقابله با آن هزینه‌هایی داده شد.

چاه دوم: هم سطح کردن حرفه با صنوف غیر حساس

- اینکه برخی افراد در زمان کم به دریافت پروانه نائل می شدند و برخی دیگر سال ها در صف انتظار بودند نارضایتی هایی را پدید آورد و در چنین شرایطی ورود هیات مقررات زدایی به امر صدور پروانه اشتغال هوادارانی پیدا کرد.
- اگر ضعف های علمی و اداری مرتبط با صدور پروانه یک چاله بود، این که پروانه صرفا در برابر مدارک ارایه شود یک چاه است. قرار نیست چرخ را دوباره اختراع کنیم. در سطح جهانی، صدور مجوز اشتغال به حرفه، استانداردهایی فراتر از داشتن مدرک دانشگاهی را شامل می شود. به ویژه در ایران، با وضعیت اسفبار آموزش روان شناسی در برخی از دانشگاه ها، صرف داشتن مدرک دانشگاهی، صلاحیت لازم حرفه ای را ایجاد نمی کند.
- انتظار می رفت مسئولان سازمان، ضمن تلاش برای رفع آسیب ها در فرایند صدور پروانه، در مقابل هیات مقررات زدایی همان مسیری را طی کنند که وکلا طی کرده اند، اما مسئولان سازمان بدون بهره گیری از توان حرفه، ابتدا نقش قهرمان را ایفا کردند و بعد تسلیم شدند و با صدور پروانه در ازای مدارک موافقت کردند و صرفا به نظارت پسینی رضایت دادند که در عمل و به ویژه با ظرفیت سازمان شدنی نیست.
- اگر سازمان ابتدا در آسیب های صدور پروانه سهیم بود (یعنی در چاله ها)، این بار در ورود حرفه به چاهی سهیم شد که آسیب به حقوق مراجعان روان شناسان را رقم خواهد زد.

چاله سوم: تاخیر سی ماهه در انتخابات

- در برگزاری انتخابات دوره پنجم شورای مرکزی و هیات بازرسان بیش از سی ماه تاخیر وجود داشته است. تاخیر بی حد و اندازه انتخابات، جدا از اینکه چه کسانی از آن سود برده اند، از نمونه های اخیر ناکارآمدی شورای مرکزی دوره چهارم است. هم رئیس شورا و هم اعضای شورا بایستی در خصوص همه ضعف ها پاسخگو باشند.
- جدا از ناکارآمدی شورای مرکزی، عوامل متعددی در تاخیر انتخابات نقش داشته است: اگر جلسات شورای مرکزی در این اواخر به حدنصاب می رسید (امری که ناشی از مقاومت های رئیس سازمان در جایگزینی اعضای علی البدل و نیز به دلیل عدم حضور نمایندگان وزرا و دبیر شورای مرکزی در جلسات چندماه گذشته بود)؛ چنانچه رئیس سازمان تن به مصوبات و دستورالعمل های هیات نظارت مرکزی انتخابات می داد و از رفتارهایی که شائبه تخلف انتخاباتی دارد دوری می جست، شاید الان در اوایل دوره پنجم شورای مرکزی بودیم و از بار آسیب های تاخیر انتخابات رها شده بودیم.
- تاخیر در انتخابات، به عنوان یک چاله، جدا از اینکه موانع جدی در مسیر تحقق حقوق روان شناسان و مراجعان آنها ایجاد کرده است، در عین حال راه را برای چاهی دیگر، یعنی اعمال مدیریت سازمان از طریق نهادهای حاکمیتی فراهم کرده است.

چاه سوم: حاکمیتی کردن سازمان

- اخیرا (۱۲ اسفند ۱۴۰۱)، برخلاف روال دوره های قبل، آیین نامه انتخابات شورای مرکزی و هیات بازرسان، توسط هیات وزیران تصویب و از طریق معاون اول رئیس جمهور به وزارت علوم ابلاغ شده است. اگرچه وجود این آیین نامه راهی برای خروج از تاخیر ۳۰ ماهه انتخابات و آثار منفی آن بوده و از منظری ممکن است نویدبخش باشد، اما چه به لحاظ شکلی و چه به لحاظ محتوایی نگرانی هایی جدی را پدید آورده است.

- سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره یک سازمان غیردولتی و مستقل است. اگر دولت به مسائل سازمان با نگاه حمایتی ورود کرده و سعی کند با کمک به ارکان سازمان، گامی در جهت رفع مشکلات آن بردارد امری پسندیده است اما اینکه دولت به صورت مستقیم سعی در مدیریت امور یک سازمان غیردولتی داشته باشد، اقدامی در مسیر حاکمیتی کردن سازمان صنفی تلقی می‌شود و نگران‌کننده است.
- به لحاظ محتوایی نقدهایی به این آیین‌نامه مطرح است که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به بند ۳ ماده ۴ اشاره کرد؛ وجود استعلام از نهادهایی نظیر وزارت اطلاعات برای یک سازمان صنفی غیردولتی ممکن است مسیری برای اعمال نگاه حاکمیتی محسوب شود و از این منظر نگران‌کننده است.

برای حال خوب حرفه چه باید کرد؟

- لازم است از طریق برگزاری جلسات هم‌اندیشی درون حرفه با حضور انجمن‌های علمی و صاحب‌نظران در سطح ملی و استان‌ها،
 - از همدیگر انرژی بگیریم و راه را بر ناامیدی و بی‌عملی ببندیم.
 - از چاله‌ها و چاه‌ها آگاه شویم و حواسمان باشد که برای رهایی از چاله‌ها، در افتادن به چاه‌ها سهیم نشویم.
 - از قدرت عمل خود حتی در سطح یک عضو سازمان واقف باشیم که حداقل آن تشویق دلسوزان سالم برای حضور بیشتر در حرفه است.
 - بررسی کنیم که چگونه می‌توان برای اصلاح سازمان گام برداشت و در عین حال از لغزیدن به آسیب‌هایی نظیر سیاسی شدن سازمان پیشگیری کرد؟
 - بررسی کنیم که چگونه می‌توان ضمن کاهش آسیب‌ها در صدور پروانه، از هم‌سطح شدن حرفه روان‌شناسی با صنوف غیرحساس پیشگیری کرد؟
 - بررسی کنیم که چگونه می‌توان بدون از دست دادن استقلال سازمان، معضلاتی مثل تاخیر انتخابات سازمان را پشت سر گذاشت؟